QORTI ĊIVILI

PRIM' AWLA

ONOR. IMĦALLEF

LAWRENCE MINTOFF

Seduta tat-2 ta' Frar 2016

Rikors Maħluf Numru: 344/15 LM

AIS Environment Ltd (C18445)

vs

L-Awtorità għat-Trasport f'Malta

Il-Qorti,

Rat ir-Rikors Maħluf tas-soċjetà attriċi **AIS Environment Ltd** (C18445) (minn issa "is-soċjetà attriċi") ippreżentat fis-16 ta' April, 2015 fejn Odette Schembri debitament awtorizzata mill-istess soċjetà kkonfermat bil-ġurament u għar-raġunijiet imfissra talbet li din il-Qorti tiddikjara lill-konvenuta Awtorità għat-Trasport f'Malta debitriċi tagħha fis-somma hemm indikata rappreżentanti bilanċ tal-prezz ta' servizzi ta' moniteraġġ

ambjentali għall-perijodu hemmhekk imsemmi minħabba s-sospensjoni imposta ai termini tal-Artiklu 33 tal-kuntratt CT3040/2013 pattuwit bejn is-soċjetà attriċi u l-konvenuta Awtorità għat-Trasport f'Malta, somma oħra prezz ta' servizz ta' moniteraġġ reżi mis-soċjetà attriċi iżda mhux imħallsa, kif ukoll il-likwidazzjoni u ħlas tad-danni hemmhekk speċifikati.

Rat ir-Risposta Maħlufa ta' **L-Awtorità għat-Trasport f'Malta** (minn issa "l-Awtorità konvenuta") ippreżentata fit-13 ta' Mejju, 2015 u maħlufa minn Nicholas Baldacchino rappreżentant tal-istess Awtorità, fejn eċċepiet preliminarjament in-nuqqas ta' ġurisdizzjoni ta' din il-Qorti stante li l-kuntratt inkwistjoni jipprovdi li kwalunkwe talba, kontroversja jew tilwim li jinqalgħu bejn il-partijiet għandhom jiġu deċiżi b'arbitraġġ skont ir-regoli taċ-Ċentru dwar l-Arbitraġġ ta' Malta, imbagħad għaddiet biex tagħmel eċċezzjonijiet fil-mertu.

Rat l-atti kollha tal-kawża u d-dokumenti li ġew esebiti mill-kontendenti.

Semgħet lill-avukati difensuri tal-partijiet jittrattaw l-ewwel eċċezzjoni tal-Awtorità konvenuta.

Rat il-verbal tas-seduta tal-14 ta' Diċembru, 2015 fejn il-kawża tħalliet għal-lum għas-sentenza dwar l-ewwel eċċezzjoni tal-Awtorità konvenuta.

Ikkunsidrat:

Illi fil-każ preżenti, huwa paċifiku bejn il-partijiet (ara verbal fl-udjenza tad-29 ta' Settembru, 2015), li huma kienu qablu permezz ta' klawżola

kompromissorja 38.3 tal-kuntratt ta' bejniethom[1], li kull tilwima li setgħet tinqala' dwar l-istess kuntratt kellha tiġi maqtugħa permezz ta' arbitraġġ mill-Malta Arbitration Centre. Il-klawżola inkwistjoni taqra hekk:

> *"in the absence of an amicable settlement, any dispute between the parties that may arise during the performance of this contract and that has not been possible to settle otherwise between the parties shall be submitted to the arbitration of the Malta Arbitration Centre in accordance with the Arbitration Act (Chapter 387) of the Laws of Malta".*

Illi qabelxejn għandu jingħad li l-arbitraġġ jappartjeni, sa ċertu punt, għall-kamp antik tal-awtotutela – ibbażat fuq l-awtonomija negozjali – li lanqas l-ordinament modern li jsawwar b'mod uffiċjali u istituzzjonali l-ħarsien ġurisdizzjonali tal-istat, billi jagħtih karattru tendenzjalment esklussiv, ma rnexxielu jeqred għalkollox.

Illi l-arbitraġġ huwa istitut importanti li l-liġi kontemporanja mhux biss taċċettah imma wkoll tinkoraġġih u tiffaċilitah. Ir-raġunijiet li jwasslu biex l-arbitraġġ jiġi ppreferut jistgħu jkun varji: l-iktar waħda ovvja hija l-ħeffa li biha jinqatgħu l-kwistjonijiet, li hija kruċjali sabiex ikun hawn sistema tal-ġustizzja iktar effiċjenti fi żmien meta l-ġustizzja ċivili tinstab, f'ħafna pajjiżi, fi kriżi, kawża ta' sistema ġudizzjarja mgħobbija żżejjed u l-impatt ekonomiku ta' tilwim fl-attività kummerċjali li jdum biex jiġi solvut. Barra minn hekk l-arbitraġġ jista' jkun aktar idoneju mill-qrati ordinarji biex jirriżolvi kwistjonijiet essenzjalment ta' fatt li jirrikjedu għarfien tekniku speċjalizzat.

Ċertament il-Kap. 387 tal-Liġjijet ta' Malta ġie maħluq biex jiffaċilita l-

[1] Kopja ta' liema tinsab esebita a fol. 87 sa 158 tal-proċess.

proċedura ta' arbitraġġ u mhux biex ifixkilha. F'dan is-sens, il-preambolu tal-Att Dwar L-Arbitraġġ (Kapitolu 387 tal-Liġijiet ta' Malta) jipprovdi testwalment:

> *'Biex jinkoraġixxi u jiffaċilita l-arranġjament ta' tilwim f'Malta permezz ta' arbitraġġ, biex jistabbilixxi Ċentru dwar l-Arbitragg ta' Malta, bħala ċentru għal arbitragg domestiku u arbitraġġ internazzjonali.'*

Illi għandu jingħad ukoll illi in linea ġenerali l-Qrati tagħna qiesu bħala validi klawżoli inseriti f'kuntratti li jeskludu l-ġurisdizzjoni tagħhom a favur ta' proċeduri arbitrali u dan b'rispett għal dak li jkunu kkuntrattaw il-partijiet bil-volontà libera tagħhom (Appell Kummerċjali: **Vella vs Mamo noe** deċiża fit-13 ta' Ottubru, 1994; u PA/FS: **Grech vs Cutajar et** deċiża fl-1 ta' Diċembru, 2008 fost oħrajn).

Madankollu, anki qabel l-emendi tal-1995, il-Qrati tagħna ħadu linja fis-sens illi għalkemm jirrispettaw dawk il-klawżoli arbitrali, il-qrati kellhom ġurisdizzjoni konkorrenti bid-dritt li tissindaka l-eżekuzzjoni tal-klawżoli arbitrali (Qorti tal-Appell: **Xuereb vs Accountant General** deċiża fit-28 ta' Frar 1997; u PA/GCD: **Dr. Renato Cefai noe vs Valletta Freight Services Limited** deċiża fl-10 ta' Ġunju, 2010, fost oħrajn). Bl-emendi tal-1995, dak li fil-prattika kien isir mill-qrati tagħna, sar liġi.

Illi l-Artikolu 15(3) tal-Att dwar l-Arbitraġġ[2] jipprovdi:-

> *"minkejja kull disposizzjoni li hemm fil-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili jekk parti fi ftehim ta' arbitraġġ, jew xi persuna li tagħmel it-talba permezz jew bis-setgħa tal-parti, tibda xi proċedimenti legali f'qorti kontra kull parti oħra fil-fethim ta' arbitraġġ jew xi persuna li tagħmel it-talba permezz jew bis-setgħa ta' dik il-parti, dwar kull ħaġa miftehma li tiġi riferita għall-arbitraġġ, kull parti f'dawk il-*

[2] Kap. 387.

proċedimenti legali tista' f'kull żmien qabel ma tressaq xi eċċezzjonijiet jew tmexxi mod ieħor fil-proċedimenti, titlob lil dik il-qorti li twaqqaf il-proċedimenti, u dik il-qorti jew l-imħallef tagħha, kemm -il darba ma jkunx sodisfatt li l-ftehim ta' arbitraġġ ikun sar inoperattiv jew ma jistax jitkompla, għandha tordna li jitwaqqfu il-proċedimenti. Rikors jista' jsir minkejja li l-kwistjoni għandha tiġi riferita lill-arbitraġġ biss wara li jiġu eżawriti proċeduri oħra ta' riżoluzzjoni ta' kwistjonijiet".

Illi s-soċjetà attriċi qed topponi għall-ewwel eċċezzjoni billi ssostni li kellu jsir ir-rikors imsemmi fl-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387 u ġaladarba ma sarx, hemm id-dekadenza mid-dritt li l-kwistjoni tmur arbitraġġ kif ukoll hemm ir-rinunzja taċita għall-istess dritt da parti tal-Awtorità konvenuta.

Illi l-ġurisprudenza tal-Qrati tagħna hija konfliġġenti għall-aħħar dwar jekk in-nuqqas li parti f'kuntratt bi klawżola arbitrali u konvenuta quddiem Qorti tiddekadiex mid-dritt tagħha jekk ma tagħmilx rikors ai termini tal-Artikolu 15(3) tal-Kap 387.

Illi orjentament minnhom fil-ġurisprudenza tal-Qrati tagħna, kif ġie sostnut fis-sentenzi li ġejjin, jasal għall-konklużjoni li hemm id-dekadenza mid-dritt tal-arbitraġġ:

Illi f'**Cobra Installations Limited vs Stephen Caruana** – Qorti tal-Maġistrati (Malta)(GV) deċiża fl-10 ta' Jannar, 2012, intqal li:

"Fid-dawl ta' dak kjarament dispost fl-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387 tal-Liġijiet ta' Malta, u ulterjorment ikkonfermat fis-subartikolu (8) tal-imsemmi artikolu tal-Liġi, il-Qorti hi tal-fehma li t-talba tal-konvenut għall-waqfien tal-proċeduri odjerni minħabba l-eżistenza ta' ftehim ta' arbitraġġ bejnu u s-soċjetà attriċi, kif minnu promossa hija proċeduralment inammissibbli u għaldaqstant ma tistax tiġi milqugħa.

*"Din il-konklużjoni tal-Qorti ssib konferma fil-prinċipju enunċjat fis-sentenza fl-ismijiet **Josephine Bonello pro et noe vs John Bonello**, Ċitaz. Nru 2657/99 deċiża mill-Prim' Awla tal-Qorti Ċivili fil-31 ta'*

*Jannar 2003: trattandosi di leggi di procedura che hanno progetto l'ordine pubblico mediante un convenzionismo di forma, non si deve ammettere altra interpretazione che la letterale nel senso che ove la legge prescrive una certa forma, questa si debba osservare alla lettera e non per equipollens (Vol. XVIII pI p879, Vol. XLIX pI p421). Din mhiex kwistjoni ta' legaliżmu jew formaliżmu żejjed. Hi invece kwestjoni ta' applikabilità o meno ta' norma proċedurali speċjali. Il-Qorti temmen, bħal qrati oħra qabilha illi "waqt li formaliżmu eċċessiv għandu jiġi evitat m'għandux lanqas però jidħol jew jiġi inkoraġġit permissiviżmu inġustifikat" (Vol. XXXII pI p712, **"Francis T. Gera noe vs Ed. Camilleri et"** Appell, Sede Inferjuri, 14 ta' Frar 1973). Sa reċentement ġie rimarkat illi l-Qrati jridu japplikaw u jinterpretaw il-liġijiet tal-pajjiż kif promulgati mill-Parlament u ma għandhom l-ebda diskrezzjoni la li jaddotawhom b'mod approssimattiv skont li jidhrilhom li hu ġust u ekwu fiċ-ċirkostanzi u wisq anqas li jissanzjonaw proċeduri li il-liġijiet tal-pajjiż ma jippermettux li jiġu mprovviżati f'dawk iċ-ċirkostanzi, bil-konsegwenza li jiġu newtralizzati u emaskulati proċeduri oħra espressament provduti bil-liġi. (**Kummissarju tat-Taxxa fuq il-Valur Mizjud vs. George Schembri"** Appell, 6 ta' Ottubru 2000).*

"Għalkemm fil-każ in eżami si tratta ta' disposizzjoni proċedurali nascenti mill-Liġi speċjali li tirregola l-Arbitraġġ u mhux mill-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili, il-Qorti ma ssib ebda raġuni għalfejn il-prinċipju ġuridiku appena ċitat ma għandux japplika wkoll għall-kaz in eżami. In effetti proprio għaliex si tratta ta' norma proċedurali speċjali huwa imperattiv li l-istess tiġi applikata u interpretata alla lettera u mhux per equipollens."

Illi din is-sentenza ġiet ikkonfermata mil-Qorti tal-Appell (Inferjuri), ippreseduta mill-Imħallef Gino Camilleri, b'sentenza tal-08.11.2013: "Sewwa għamlet l-ewwel Qorti li applikat dawn il-provvedimenti, li wassluha biex tirriġetta l-eċċezzjoni in kwestjoni. L-ewwel Qorti, f'dan ir-rigward, ikkonsidrat li talba għall-waqfien ta' proċeduri quddiem qorti minħabba l-eżistenza ta' klawżola arbitrali, ma tistax titressaq quddiem l-istess qorti per via d'eccezione iżda, għandha issir talba speċifika b'rikors qabel ma tiġi preżentata n-nota tal-eċċezzjonijiet. L-ewwel Qorti rriteniet, korrettement, li l-artikolu 15(3) tal-Kap. 387 jikkomplimenta l-artikolu 742(3) tal-Kap. 12 tal-Liġijiet. Kwindi, fi kwalunkwe każ, it-talba biex l-ewwel Qorti twaqqaf il-proċediment quddiemha ma kelliex issir fin-nota tal-eċċezzjonijiet iżda kellha ssir qabel ma tiġi preżentata l-istess nota. F'dan il-każ it-talba għat-twaqqif

tal-proċediment żgur li ma saritx qabel il-preżentata tal-eċċezzzjonijiet u kwindi l-istess għandha titqies li ma saritx fit-terminu li trid il-liġi. Kwindi, skont l-ewwel Qorti, t-talba tal-konvenut għall-waqfien ta' dawn il-proċeduri "hi proċeduralment inammissibbli u għaldaqstant ma tistax tigi milqugħa".

"Għalhekk hu ċar li l-liġi ddelineat norma preċiża ta' proċedura li għandha dejjem tiġi segwita. Din il-Qorti tqis li, hawnhekk, il-konklużjonijiet li waslet għalihom l-ewwel Qorti huma, fi kwalunkwe każ, ġusti u ekwi anke tenut kont taċ-ċirkostanzi kollha partikolari tal-każ."

Illi din il-klawżola ġiet interpretata wkoll fil-kawża fl-ismijiet **Mario Vella et vs Malta Industrial Parks Limited** deċiża mill-Prim' Awla tal-Qorti Ċivili fit-30 ta' Settembru, 2014 (JZM) fejn ingħad kif ġej:

"Għal din il-Qorti, huwa ċar mhux biss dak li qegħdha tgħid id-disposizzjoni iżda fejn trid twassal. U d-disposizzjoni tgħodd għall-kawża tal-lum. Infatti l-klawżola arbitrali tagħmel parti minn konvenju li huwa ftehim bejn il-partijiet u allura tikkwalifika bħala ftehim ta' arbitraġġ. L-atturi huma parti għal dak il-ftehim. Mhux kontestat (anzi huwa fatt aċċettat mill-konvenuta u tinsisti dwaru) li l-infurzar tal-konvenju jista' jintalab b'arbitraġġ u allura hawn si tratta ta' kull haġa miftehma li tiġi riferita għall-arbitraġġ. L-atturi għamlu l-kawża kontra l-konvenuta biex jenforzaw il-konvenju u allura bdew proċediment legali f'qorti. Issa l-bran mid-disposizzjoni li jolqot il-pern tal-istanza tal-lum huwa kull parti f'dawk il-proċedimenti legali tista' f'kull żmien qabel ma tressaq xi eċċezzjonijiet jew tmexxi mod ieħor fil-proċedimenti, titlob lil dik il-qorti biex twaqqaf il-proċedimenti. Il-konvenuta ma għamlet l-ebda talba biex twaqqaf il-kawża kif igħid is-subinċiż (3).

"Min-naħa tagħhom, l-atturi ma għandhom l-ebda nteress iwaqqfu l-kawża.

"Hija l-fehma konsiderata tal-Qorti li ladarba anke l-klawżola arbitrali ut sic tirreferi għar-regoli taċ-Ċentru dwar l-Arbitraġġ ta' Malta huwa evidenti li d-disposizzjonijiet tal-Kap. 387 bħala l-lex specialis igħoddu għall-kwistjoni li l-Qorti għandha quddiemha. Hija wkoll il-fehma meqjusa tagħha illi ladarba hawn si tratta ta' lex specialis kien

> *jinkombi fuq il-konvenuta li jekk riedet tittenta twaqqaf il-kawża tal-lum kellha ssegwi dak li jgħid l-Art. 15(3) u mhux teċċepixxi n-nuqqas tal-ġurisdizzjoni tal-qorti skont id-disposizzjonijiet tal-Kap. 12 li hija l-lex generalis. Dan jidher li kienet ukoll il-forma mentis tal-leġislatur meta kien tassattiv li jirrendi applikabbli dak li jgħid l-Art. 15(3) minkejja kull disposizzjoni li hemm fil-Kap 12."*

Illi l-Qorti f'dik is-sentenza kompliet tirraġuna li r-rinunzja hija *di stretto diritto*, u kkwotat ġurisprudenza estensiva fir-rigward, u għalhekk ikkonkludiet li:

> *"hija l-fehma konsiderata tal-Qorti, fondata fuq il-fatti ppruvati fil-każ tal-lum, illi l-konsegwenza tal-għażla li għamlet il-konvenuta li ma titlobx it-twaqqif tal-proċediment tal-lum kif previst mill-Art. 15(3) tittraduċi ruħha f'aċċettazzjoni tal-ġurisdizzjoni ta' din il-qorti. U bis-sottomissjoni (submission) tagħha għall-ġurisdizzjoni tal-qorti, il-konvenuta rrinunzjat, b'mod ċar u inekwivoku, għalkemm taċitament, li tenforza l-klawsola arbitrali. Rinfaċċjata bil-kawża, u b'disposizzjoni daqstant ċara bħalma hija l-Art. 15(3) tal-Kap. 387, l-uniku mod li kellha l-konvenuta biex tinsisti fuq it-tħaris tal-klawżola arbitrali u tittenta tbiegħed kull kwistjoni ta' ġurisdizzjoni tal-qorti kienet li tmur għal tħaris skrupoluż tad-disposizzjoni".*

Illi din il-kawża ġiet iċċitata b'approvazzjoni mill-Qorti tal-Maġistrati (Għawdex) (JVC) fil-ġurisdizzjoni superjuri tagħha f'sentenza mogħtija fl-14 ta' Lulju, 2015 fl-ismijiet **Projekte Global Limited vs Għajnsielem F.C.**:

> *"Din il-Qorti taqbel mal-interpretazzjoni mogħtija minn dik l-Onorabbli Qorti lill-artikolu in kwistjoni. Fil-każ odjern jirriżulta li l-Klabb konvenut ma ntavola l-ebda rikors kif jirrikjedi l-artikolu 15 tal-Kap. 387 sabiex din il-Qorti twaqqaf il-proċeduri ntavolati quddiemha qabel ma ssottometta l-eċċezzjonijiet tiegħu. Konsegwenza ta' dan, il-konvenut fil-mument li ma mexiex mad-dettami tal-artikolu 15 tal-Kap. 387 u għażel b'mod volontarju li jintavola l-eċċezzjonijiet tiegħu huwa rrinunzja b'mod taċitu għall-applikazzjoni tal-klawżola arbitrali u ssottometta ruħu għall-ġurisdizzjoni ta' din il-Qorti."*

Illi l-orjentament oppost fil-ġurisprudenza tal-Qrati tagħna ma jsib l-ebda

dekadenza jew rinunzja għad-dritt tal-arbitraġġ jekk ma jsirx ir-rikors skont l-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387. Is-sentenza tal-Prim'Awla fl-ismijiet **Cannon Services Ltd. vs Kunsill Lokali ta' San Pawl il-Bahar**, deċiża fit-12 ta' Diċembru, 2002 ikkonkludiet kif ġej:

"Fl-aħħarnett, is-socjetà attrici tissottometti li, skont l-Artikolu 15(3) tal-liġi dwar Arbitragg, ir-riferenza għall-arbitraġġ trid issir "qabel ma tressaq xi eċċezzjonijiet jew tmexxi mod ieħor fil-proċedimenti", mentri f'dan il-każ, ir- riferenza ġiet mitluba fit-tieni eċċezzjoni. Din il-Qorti ħasbet fit-tul fuq din il-kwistjoni, u taħseb li m'għandhiex tingħata interpretazzjoni riġida lil dan is-subartikolu. L-iskop tal-liġi hu intiż biex ma jinħeliex żmien, u jekk il-każ se jiġi trattat f'Arbitraġġ, jekk jista' jkun, ir-riferenza issir mill-ewwel u mhux wara smigħ tal-provi jew trattazzjoni fuq xi materja tal-każ. Dak li hu importanti allura, mhux li, qabel ma jressaq l-eccezzjonijiet tiegħu, il-konvenut, b'talba ad hoc, jitlob riferenza għall-Arbitraġġ, iżda li din ir-riferenza tiġi mitluba l-ewwel ħaġa. Kif inhi l-liġi hu permess li konvenut, qabel ma jressaq l-eċċezzjonijiet tiegħu, jitlob, b'rikors ad hoc, ir-riferenza għall-arbitraġġ, iżda din it-talba mhux meħtieġ li jsir hekk bilfors, u tista' ssir b'talba imressqa fil-bidu tal-eċċezzjonijiet".

Illi l-kawża suċċitata ġiet ikkwotata b'approvazzjoni mill-Qorti tal-Appell fit-3 ta' Dicembru, 2010 fl-ismijiet **Panta Marketing and Services Limited vs AX Contruction Ltd.** (Appell Ċivili Numru 533/2008/1), kif ukoll mill-Prim'Awla (LFS) fis-sentenza fl-ismijiet **365 Entertainment Ltd vs Poker Ltd** deċiża fl-10 ta' Lulju 2012.

Illi fis-sentenza fl-ismijiet **Zamsul Contractors Ltd vs Pharmacare Premium Limited** [deċiża fl-14 ta' Ġunju, 2012 - Prim' Awla (AE)], intqal li:

"Fil-fehma tal-qorti, il-fatt li l-konvenut ma għamilx ir-rikors ma jippreġudikax id-dritt tiegħu. L-eċċezzjonijiet jingħataw permezz ta' tweġiba ġuramentata. Madankollu taħt l-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387 il-konvenut għandu l- opportunità li qabel jippreżenta t-twegiba

ġuramentata, jippreżenta rikors biex il-qorti tissoprassjedi minħabba l-klawżola arbitrali. Ir-rikors m'huwiex mandatorju, tant li l-liġi tgħid li l-parti fil-proċediment "....tista' f'kull żmien qabel ma tressaq xi eċċezzjonijiet jew tmexxi mod ieħor fil-proċediment,.....". Il-kelma "tista'" tagħti lil din il-qorti x'tifhem li hi fid-diskrezzjoni tal-parti li trid tinvoka l-ftehim arbitrali, li tippreżenta rikors u titlob is-soprasessjoni. Jidher li l-għan wara dan il-provvediment hu sabiex min ikun irid jinvoka l-ftehim arbitrali, f'dak l-istadju jkollu l-fakoltà li ma joqgħodx jippreżenta tweġiba ġuramentata u jidħol fi spejjeż żejda. Dan iktar u iktar meta tqis li klawżola arbitrali ma teskludix il-ġurisdizzjoni tal-qorti, iżda tagħti biss lok biex il-qorti twaqqaf il-proċediment (Artikolu 742[3] tal-Kap. 12). Minn qari tal-Artikolu 15 il-qorti ma tistax tikkonkludi li n-nuqqas li jiġi preżentat rikors ifisser telfien għad-dritt tal-konvenut li jinvoka klawżola arbitrali fit-tweġiba ġuramentata, jew li qiegħed jirrinunzja għall-arbitraġġ. Klawżola arbitrali hi parti mill-ftehim bejn il-partijiet, liema ftehim għandu l-forza tal-liġi. Bħal rikors, it-tweġiba ġuramentata hi wkoll att ġudizzjarju. M'għandux ikun li persuna li trid tinvoka klawżola arbitrali u għalhekk trid li jiġi onorat l-ftehim, tiġi preġudikata għaliex minflok għamlet rikors u talbet is-soprasessjoni, ippreżentat tweġiba ġuramentata fejn invokat il-klawżola arbitrali u li għandha twassal biex il-qorti tordna l-waqfien tal-proċeduri quddiemha. Fil-fehma tal-qorti l-ispirtu tal-liġi m'huwiex li wieħed joqgħod jintilef formaliżmu bla bżonn, u l-liġi qegħda biss toffri alternattiva inqas għalja".

Illi hekk ukoll ġie deċiż fil-kawża fl-ismijiet **Bernardette Borg vs Gasan Mamo Insurance Limited** [deċiża fl- 4 ta' Ġunju, 2014 – Qorti tal-Maġistrati (Malta) (CSH)] fejn il-Qorti waslet għall-konklużjoni:

"Fil-fehma ta' din il-Qorti kuntrarjament għal dak deċiż fis-sentenza fuq ċitata, il-fatt li s-socjetà konvenuta ma għamlitx ir-rikors ma jippreġudikax id-dritt tagħha. L-eċċezzjonijiet jingħataw permezz ta' tweġiba. Madankollu taħt l-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387 is-socjetà konvenuta għandha l-opportunità li qabel tippreżenta t-tweġiba tagħha, tippreżenta rikors biex il-Qorti tissoprasjedi minħabba l-klawżola arbitrali.

"Ir-rikors m'huwiex mandatorju, tant li l-liġi tgħid li l-parti fil-proċediment "....tista' f'kull żmien qabel ma tressaq xi eċċezzjonijiet

jew tmexxi mod ieħor fil-proċediment,.....". Il-kelma "tista'" tagħti lil din il-Qorti x'tifhem li hi fid- diskrezzjoni tal-parti li trid tinvoka l-ftehim arbitrali, li tippreżenta rikors u titlob is-soprasessjoni. Jidher li l-għan wara dan il-provvediment hu sabiex min ikun irid jinvoka l-ftehim arbitrali, f'dak l-istadju jkollu l-fakoltà li ma joqgħodx jippreżenta tweġiba ġuramentata u jidħol fi spejjeż żejda (tant hu hekk li l- Artikolu 15(8) tal-Kap. 387 jipprovdi li l-preżentata ta' rikors għal soprasessjoni ġġib magħha s-sospensjoni tat-terminu għall-preżentata tat-tweġiba gġuramentata, sakemm tingħata deċiżjoni fuq it-talba). Dan iktar u iktar meta tqis li klawżola arbitrali ma teskludix il-ġurisdizzjoni tal-Qorti, iżda tagħti biss lok biex il-Qorti twaqqaf il-proċediment (Artikolu 742[3] tal-Kap. 12). Minn qari tal-Artikolu 15 il-Qorti ma tistax tikkonkludi kif għamlet l-Qorti fuq imsemmija li n-nuqqas li jiġi ppreżentat rikors ifisser telfien għad-dritt tal-konvenut li jinvoka klawżola arbitrali fit-tweġiba ġuramentata, jew li qiegħed jirrinunzja għall-arbitraġġ (Ara sentenza ***Joseph W. Micallef nomine vs. Leo Grech*** *et deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Imħallef J. Said Pullicino), fir-rigward ta' rinunzja għall-arbitraġġ meta ma tiġix sollevata oppożizzjoni).*

"Klawżola arbitrali hi parti mill-ftehim bejn il-partijiet, liema ftehim għandu l-forza tal-liġi (vide Artikolu 992 tal-Kodiċi Ċivili). Bħal rikors, it-tweġiba/risposta hi wkoll att ġudizzjarju. M'għandux ikun li persuna li trid tinvoka klawżola arbitrali u għalhekk trid li jiġi onorat l-ftehim, tiġi preġudikata għaliex minflok għamlet rikors u talbet is-soprasessjoni, ippreżentat risposta fejn invokat il-klawżola arbitrali u li għandha twassal biex il-Qorti tordna l-waqfien tal-proċeduri quddiemha. Fil-fehma tal-Qorti, l-ispirtu tal-liġi m'huwiex li wieħed joqgħod jintilef f'formaliżmu bla bżonn, u l-liġi qegħda biss toffri alternattiva inqas għalja."

Illi t-Tribunal għat-Talbiet tal-Konsumaturi, fil-kawża fl-ismijiet **Joseph Gauci vs Platinum International (Malta) Ltd.** b'deċiżjoni tal-24 ta' Novembru, 2014 iddikjara lilu nnifsu inkompetenti *rationae materiae* wara li kkunsidra li r-rikors ai termini tal-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387 huwa fakultattiv u ma kellux jippreġudika l-jedd li tiġi invokata l-klawżola arbitrali:

> *"fil-fehma ta' dan it-Tribunal in-normi li għandhom jiggwidawh fl-eżerċizzju tal-kompitu tiegħu fl-eżekuzzjoni tal-ġustizzja huwa bla dubju l-ekwità li jfisser l-osservazzjoni onesta u fidila tal-obbligazzjonijiet kuntrattwali assunti mill-partijiet".*

Illi eżaminati dawn iż-żewġ veduti kontraposti għal xulxin fil-ġurisprudenza tal-Qrati tagħna, din il-Qorti hija tal-fehma li jkun għaqli li l-leġiżlatur jiċċara darba għal dejjem din il-kwistjoni dwar jekk rikors ai termini tal-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387 huwiex wieħed fakultattiv jew fl-eventwalità li ma jkunx sar tali rikors, dan in-nuqqas ikunx jimporta d-dekadenza mid-dritt li l-kwistjoni bejn il-partijiet tmur arbitraġġ.

Illi tajjeb li jingħad li fl-interpretazzjoni ta' kwalunkwe liġi, il-ġudikant ma jistax jieqaf mas-sens litterali tal-liġi, imma huwa obbligat iżomm f'moħħu l-intenzjoni tal-leġiżlatur. B'intenzjoni tal-leġiżlatur wieħed ma jifhimx sempliċiment riferiment għal dak li riedu dawk li ppreparaw in-norma – din hija t-teorija tal-volontà soġġettiva – imma wkoll, u anzi, fuq kollox, l-iskop li l-liġi trid tilħaq – din hija t-teorija tal-volontà oġġettiva. Wieħed irid iħares lejn ir-raġuni tal-liġi u allura l-interpretazzjoni trid tkun funzjonali. L-interpretazzjoni funzjonali għalhekk hija dik li tqis ir-raġuni tan-norma, fi kliem ieħor l-interess speċifiku minnha mħares.

Illi huwa u jfittex ir-raġuni tal-liġi, wieħed irid iqis mhux biss in-norma iżolata imma l-liġi fil-kumpless kollu tagħha, fi kliem ieħor id-dixxiplina leġiżlattiva li fih tinstab imdaħħla n-norma li trid tiġi interpretata. Għalhekk l-interpretazzjoni funzjonali hija dejjem interpretazzjoni sistematika, jiġifieri interpretazzjoni koerenti mas-sistema tal-liġi:

> *"La considerazione del sistema (dell'insieme delle proposizioni legislative e dei significati di esse) consente sia di operara la ricognizione letterale della legge, sia della sua ratio" (Ennio Russo,*

L'Interpretazione delle leggi civili, Torino, 2000, p.518).

Sfortunatament jekk wieħed jirriċerka d-deliberazzjonijiet waqt id-dibattiti parlamentari li seħħew qabel ma kien ġie ppromulgat l-Att tal-Parlament II tal-1996 (u l-emendi għall-Artikolu 15 tal-Kap. 387 li segwew permezz tal-Atti tal-Parlament XVIII.1999.9, XXXI.2002.235, IX.2004.22), ftit li xejn dawn jistgħu jservu ta' gwida biex ikun iċċarat x'kienet prorpjament l-intenzjoni tal-leġiżlatur dwar din il-kwistjoni. Għalhekk il-ħtieġa li mal-ewwel opportunità jkun il-leġiżlatur nnifsu li jiċċara dan il-punt darba għal dejjem sabiex dwar din il-materja ma tibqax tissussisti s-sitwazzjoni ambivalenti ta' orjentamenti fil-ġurisprudenza tal-Qrati tagħna diametrikalment opposti għal xulxin.

Din il-Qorti hija tal-fehma illi għad li bil-mod xejn feliċi kif ġie redatt l-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387 dan jista' jagħti lok għal interpretazzjonijiet konfliġġenti ispirati miż-żewġ orjentamenti prevalenti fil-ġurisprudenza tal-Qrati tagħna li sar riferiment għalihom aktar qabel, mill-banda l-oħra huwa leġittimu li wieħed jistaqsi x'sens loġiku tagħmel il-proċedura delineata fl-Artikolu 15(3) fejn permezz ta' rikors il-konvenut qabel ma jressaq l-eċċezzjonijiet tiegħu jista' jinvoka klawżola arbitrali u jagħmel talba lill-Qorti sabiex twaqqaf il-proċedimenti quddiemha, jekk fin-nuqqas li jressaq tali rikors, xorta waħda jibqagħlu d-dritt li jinvoka l-klawżola arbitrali *per via d'eccezione* fir-risposta maħlufa tiegħu.

Ħafna mis-sentenzi tal-qrati tagħna li waslu għall-konklużjoni li l-proċedura tar-rikors ai termini tal-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387 hija waħda fakultattiva u li fin-nuqqas tagħha ma timplika l-ebda dekadenza jew rinunzja tad-dritt tal-konvenut li jinvoka klawżola arbitrali, jiffukaw fuq il-

kelma "jista'" fl-istess artikolu bħala l-bażi għat-teżi li l-proċedura tar-rikors hija waħda fakultattiva u mhux tassattiva.

Illi l-Artikolu 742(3) tal-Kap. 12 bħala parti mil-*lex generalis* tal-proċedura ċivili tagħna jipprovdi li bla ħsara għad-dispożizzjonijiet ta' kull liġi li tirregola l-arbitraġġ, klawżola arbitrali tista' tiġi invokata bħala l-bażi għall-eċċezzjoni tal-inkompetenza, u min-naħa l-oħra l-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387 bħala *lex specialis* jindika l-proċedura tar-rikors bħala dik idonea sabiex titqajjem il-kwistjoni tal-inkompetenza tal-qorti qabel kull ħaġa oħra, saħansitra qabel ma jiġu ppreżentati l-eċċezzjonijiet tal-konvenut.

Fil-fehma ta' din il-Qorti, bl-użu tal-kelma "jista'" fl-imsemmi Artikolu 15(3) tal-Kap. 387, il-leġiżlatur ċertament jista' jiġi interpretat li ried iħalli f'idejn il-konvenut fil-kawża d-deċiżjoni jekk jinvokax jew le klawżola arbitrali u l-inkompetenza *rationae materiae* tal-qorti, imma mhux id-deċiżjoni jekk din il-kwistjoni għandhiex titqanal mill-konvenut permezz ta' rikors qabel ma jressaq l-eċċezzjonijiet tiegħu jew inkella *per via d'eccezzione.*

Illi filwaqt li din il-Qorti terġa' ttenni l-appell tagħha sabiex il-leġiżlatur jiċċara dan l-ekwivoku darba għal dejjem anki sabiex tkun evitata s-sitwazzjoni pjuttost imbarazzanti ta' sentenzi konfliġġenti dwar l-istess materja, tqis illi b'applikazzjoni tal-prinċipji bażiċi ta' interpretazzjoni li *lex posteriori derogat priori* u *lex specialis derogat generalis*, il-proċedura korretta li kellha ssegwi l-Awtorità konvenuta sabiex jiġi żgurat li tkun applikata l-klawżola arbitrali u t-tilwima bejn il-partijiet ma tispiċċax taqa' fi ħdan il-ġurisdizzjoni tal-qrati ordinarji, kellha tissodisfa

rigorożament ir-rekwiżiti tal-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387.

Ġaldarba l-Awtorità konvenuta għażlet li ma titlobx it-twaqqif ta' dan il-proċediment quddiem din il-Qorti bil-mod previst bl-Artikolu 15(3) tal-Kap. 387, iwassal għas-sottomissjoni (submission) tagħha għall-ġurisdizzjoni ta' din il-qorti u b'hekk irrinunzjat taċitament li tinforza l-klawżola arbitrali.

Decide

Għar-raġunijiet kollha premessi, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi dwar l-ewwel eċċezzjoni tal-Awtorità konvenuta, billi tiċħad l-istess eċċezzjoni. In vista tal-kontroversjalità tal-punt legali li ġie imqajjem, l-l-ispejjeż jibqgħu bla taxxa bejn il-partijiet.

Għalhekk qiegħda tordna t-tkomplija tal-kawża bil-provi tas-soċjeta attriċi fil-mertu fl-udjenza li jmiss.

Moqrija

--------------------TMIEM--------------------